

ГЛОБАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В ТОРГОВО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ НА ПОРОЗІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Л.І. Хомутенко,

к.е.н., Українська академія банківської справи

Визначальним напрямом сучасного світового розвитку є процес глобалізації всіх сфер економічної системи, всіх сторін людського життя. Виникає глобально функціонуючий світовий виробничо-господарський механізм, складовими якого стають окремі національні економіки, корпорації, підприємства й організації, де формуються і проходять різнопланові та різноспрямовані процеси. Глобалізація набуває різного значення залежно від того, чи йдеться про окрему компанію, галузь, країну, чи про світове виробництво взагалі.

Сутність глобалізації краще усвідомити, якщо проаналізувати деякі статистичні дослідження. За останні десятиліття кількість транснаціональних або багатонаціональних компаній зростала бурхливими темпами. За даними ЮНКТАД [1], їх кількість у 14 найбагатших країнах світу більш ніж потроїлося з 7 тис. у 1970 р. до 24 тис. у 1995 р. А всього у світі у 2000 р. нараховується понад 38 тис. транснаціональних компаній (ТНК).

Через них по всій планеті здійснюються поставки та продажі майже на 6 трлн. дол., що майже дорівнює обсягу всього ВВП США. Ядро світогосподарської системи складають близько 500 ТНК, що володіють практично необмеженою економічною владою. При цьому в розвинутих країнах у кожній галузі домінуюче положення займають усього 2-3 суперагенти, що конкурують між собою на ринках усіх країн. ТНК контролюють до половини світового промислового виробництва, 63 % зовнішньої торгівлі, а також приблизно 4/5 патентів і ліцензій на нову техніку, технології і "ноу-хау".

Головною метою своєї діяльності ТНК розглядають не "максимізацію прибутку, а максимізацію ринку". У результаті формується глобальна мережа виробництва і збуту, коли ці корпорації вже не задовольняються створенням

виробництва з закінченим циклом в окремих країнах, а прагнуть спеціалізувати кожне підприємство глобальної мережі на найбільш раціональному виробництві якого-небудь компонента, вузла для збору кінцевої продукції там, де це найбільш вигідно. У цьому виявляється глобальна мобільність факторів виробництва і підприємств. Перекидання виробництва здійснюється, головним чином, через злиття або аквізиції. За даними Securities Data Corporation, у 1996 році було зареєстровано більш ніж 2000 аквізицій іноземними корпораціями на суму понад 252 млрд. дол., що на 54 % більше, ніж у 1991 р. [2].

Таким чином, можна сміливо стверджувати, що злиття й аквізиція стали фундаментальною ознакою глобальної ділової сфери.

Поглиблення процесу заснування таких комплексів проходить, перш за все, у таких галузях як транспортне та енергетичне машинобудування, нафтодобування, фармацевтична промисловість, комп'ютерні технології, телекомунікації, банківська справа. Подібні об'єднання за обсягами своїх операцій значно перевищують обсяги зовнішнього товарообороту багатьох країн світу.

Торгівля є найбільш суттєвою та значною ланкою в економічній політиці, що дозволяє простежити світовий економічний прогрес в другій половині ХХ ст. і переваги глобалізації через відповідні успіхи міжнародної торгівлі і багатосторонні торговельні угоди.

За два з половиною десятиліття - з 1950 по 1975 р. - обсяг світової торгівлі зріс у п'ять разів, тоді як світове виробництво за цей самий період часу виріс у 22 рази. Від початку 90-х років темпи зростання світової торгівлі стабільно перевищують темпи росту світового виробництва. Як свідчать дослідження ВТО, на кожні 10 % зростання світового виробництва припадає 16 % збільшення обсягу світової торгівлі [3]. З 1950 до 1996 р. світовий торговий оборот зріс у 14 разів, а 8 раундів багатосторонніх переговорів під егідою ГАТТ привели до десятикратного зниження митного збору з 40 % у

1947 до 4 % на кінець 90-х років, що стало наслідком лібералізації і скорочення податків.

Завдяки міжнародній торгівлі багатство здобули країни, які змогли використати всі її переваги. У 90-ті роки більш ніж 80% світової торгівлі здійснювалося між промислово-розвинутими країнами - членами ОЕСР [4]. Обсяги, що припадають на торгівлю з країнами, які не входять до еліти, як і раніше характеризують нерівноцінність обміну і являють собою свого роду механізм глобальної нерівності.

Нові умови для глобалізації міжнародної торгівлі, взаємозалежності національних економік створює значне зростання операцій всередині фірм, торгівельні відносини здійснюються між різними підрозділами однієї глобальної корпорації. Такий розвиток набрав сили з 80-х років і створив один з напрямів по формуванню глобальних ринків товарів та послуг.

В новій системі світогосподарських зв'язків під впливом глобалізації економічних відносин виникають глибокі структурні зміни, що надають нові значення й роль міжнародній товарній торгівлі та нетоварним міжнародним операціям. Відбувається подальший розвиток взаємовідносин між експортом капіталу та експортом товарів і іншими видами міжнародної господарської діяльності.

На рубежі XX та XXI ст. популярним стає новий сценарій майбутнього розвитку світової торгової системи та світових ринків капіталу. Уся модель під назвою "Керовані торгівля та інвестиції" з'явилася як результат не завжди успішних торгово-фінансових операцій США зі своїми торговими партнерами. Основа цієї моделі базується на погодженні і встановленні як на макро-, так і мікрорерованих рівнях вимог до досягнення балансу у двосторонніх торгово-фінансових відносинах. Якщо до макрорерованого рівня відносять орієнтовані обсяги національного експорту та імпорту у межах таких відносин, то до мікрорерованих орієнтованих цілей відносять двосторонні торгові баланси по окремих товарних групах. Прибічники цього сценарію стверджують, що в разі перемоги моделі глобальна конкуренція

перетворюється у безприбуткову гру, в якій країни, що не прийняли нові міжнародні правила, будуть серед тих, що зазнали поразки. Оскільки країни учасниці на практиці по різному інтерпретують нові міжнародні правила, на думку засновників цієї моделі, вимагатимуться розробка та затвердження кількісних показників у ключових торгових та виробничих секторах економіки [5].

Масштаби глобальних процесів у торгово-фінансовій сфері не обмежуються вже названими. Слід зазначити, що процеси лібералізації та інтернаціоналізації дали потужний імпульс руху капіталу. За результатами досліджень ОЕСР і МВФ, за останні 30 років потоки інвестицій в глобальному масштабі зростали надзвичайно швидко. У 1967 р. вони оцінювалися в 105 млрд. дол., у 1984 р. досягли 596 млрд. дол., а в 1993 р. - 1756 млрд. дол. У 1996 р. обсяги інвестицій 44000 фірм за кордон вже становили 3.2 трлн. дол. [6]. А щоденний глобальний рух капіталів сягає 1-1,5 трлн. дол. На зростання та диверсифікацію цих потоків значно вплинуло те, що оплата товарів та послуг у 116 країнах стала повністю конвертованою, що дозволило усунути валютні обмеження, які перешкоджають світовій торгівлі.

Найбільшу активізацію світових потоків капіталу ініціювали дві події: початок переговорів у межах ОЕСР у вересні 1995 р. щодо підготовки Багатосторонньої Угоди з Інвестицій, а також ухвалення в Сінгапурі у грудні 1996 р. Декларації країн - членів ВТО з проблем інвестицій. Активне переливання капіталу існує, насамперед, у трикутнику США- ЄС- Японія, яке свідчить, що для оптимального здійснення цього процесу необхідні високий рівень економічного розвитку країни, сприятливий інвестиційний клімат, розвинута ділова інфраструктура, широко залучення країни до світової торгівлі і технологічного обміну.

Країни ж економічно і політично нестабільні, а це найбільші країни світу, або ті, що перебувають на перехідному етапі, становлять, для інвесторів найменший інтерес. За даними МВФ, частка найменш

розвинутих країн у світовому потоку прямих іноземних інвестицій в останні роки постійно падає при поступовому зростанні їх обсягів в країни СНД, а також у країни Центральної і Східної Європи.

У налагодженні процесу залучення іноземних інвестицій у країни з перехідною економікою провідне місце належить державі від якої залежить вирішення проблеми усунення всіх можливих обмежень у переміщенні капіталів. У галузі регулювання цього процесу важливу роль повинні відігравати принципи іноземного інвестування, які впроваджує ЄС, а також міжнародні організації системи ООН і ВТО. Найважливіші з них: принцип недискримінації, національний режим для іноземних інвесторів, забезпечення конвертованості, прозорості і виключення подвійного оподаткування.

Глобальні процеси в торгово-фінансовій сфері економіки спричинили і розвиток такого негативного явища як глобальна криміналізація. В міжнародній фінансовій мережі з надзвичайною легкістю перетікають великі грошові потоки з одного кінця світу в інший. Електронні технології створюють для цього нові можливості. Множаться комп'ютерні шахраї. Сьогодні нараховують до десятка кримінальних ТНК, крім сотень і тисяч середніх і невеликих груп. Головні напрями їх діяльності - наркобізнес, торгівля зброєю, нелегальна імміграція. Тільки в США та Європі щорічно продаж різних видів наркотиків здійснюється на суму 120-150 млрд. дол. При фантастичному прибутку (до 800%) [8]. Безліч псевдо фірм і офшорних банків займаються відмиванням злочинних грошей. Тому стрімко зростає необхідність у всесвітньому обміні інформацією, у забезпеченні національної та міжнародної безпеки.

Роль і місце будь-якої країни у світовій економіці залежить від багатьох факторів, але одним з основних є вміння адаптуватися до умов міжнародного господарського життя. Україна як суверенна держава поки що незначною мірою впливає на світогосподарські зв'язки й інтеграційні

процеси у світі. Невисокий рівень реструктуризації економіки України, уповільнені темпи реформ не дозволяють їй цілеспрямовано й ефективно брати участь у процесах глобалізації, хоча побічно ці процеси зачіпають життя кожного, незалежно від його бажання. Магістральним напрямком розвитку економіки України у ХХІ ст. буде створення економіки відкритого типу, що дозволить їй стати рівноправним партнером у світовому бізнесі, відкриє транснаціональним корпораціям шлях в Україну [7]. В умовах глобалізації з врахуванням сучасних тенденцій міжнародного економічного розвитку пов'язані з ним переваги слід активно задіяти для реалізації стратегічних інтересів України.

Список літератури

1. UNCTAD. Business Guide to the Uruguay Round. YTC/ UNCTAD/WTO. - Geneva, 1998.
2. Finkelstein & K Henderson Boeing and Me Donvel Douglas A Case Study. Tuck School, 1997.
3. YTC, / UNCTAD/ WTO/ Guide to Developing and Transiting Economies- Geneva, 1997.
4. Globalization of Industry- Overiewed Sector Reports. OECD, 1996.
5. S. Cohen. Geo- economics: Lessons from. America's Mistakes. Basingstoke. Penn State Press, 1993.
6. A Survey of World Economy// The Economist. - №7 October.
7. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. - К.: Логос, 1999. – С. 86.
8. Хорос В. Постиндустриальный мир – надежды и опасения // Мировая экономика и международные отношения. – 1998.- №4. – С.9.

Хомутенко Л.І. Глобальні процеси в торгово-фінансовій сфері на порозі ХХІ століття / Л.І. Хомутенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2000. - Т. 3. - С. 175-179.